

"טוב שם משמן טוב"

נובא

מקובל בעולם, שכל מדינה מקיימת שירותי ביון, המיועדים גם לצורכי בטחון-פנים וגם לצורך איסוף ידיעות על כוחות אויב, או על מדינות זרות, שהן יעד לפעולה מדינית. מטבע הדברים — שירותים אלה חשאיים, וברוב המקרים אין הציבור הרחב יודע מאומה עליהם. לבד מעצם עובדת קיומם ושמות האנשים העומדים בראשם. ולא רק מן הציבור הרחב, אלא אף מאנשי ציבור, משרים, מפקידים בכירים וביחוד, אולי, מנבחרי העם, חברי בתי המחוקקים למיניהם, מסתירים כל פרט בעל חשיבות על פעולתם של שירותי המודיעין והבטחון, מחשש עינא בישא. עובדה זו, יחד עם האגדות המהלכות על מעלליהם של השירותים המיוחדים, יוצרים רקע פסיכולוגי, המחשיד כל שירות כגורם בכוח או בפועל, העלול לסכן את השלטון — אם בשל הכוח הרב שיש למנגנון אנשי "הגלימה והפגיון" (כוח היכול להביאם לרצות להפיל את השלטון) ואם בשל עצם פעולותיו. במקרים רבים אין מבצעיו של מנגנון זה תוצאה של ליבון ודיון מקיף ורציני, להם שותפים כל הגורמים הקשורים באותו עניין, אלא — במקרה הטוב — החלטה שנתקבלה בחדרי חדרים, אמנם על-ידי דרג בכיר, אך ללא יכולת לבחון את כל הנתונים, או במקרה שהינו הרבה יותר חמור — פעולה יזומה על-ידי דרג מקומי, אשר לא ראה ולא העריך כלל את התוצאות המרחיקות-לכת.

"סוכנות הביון המרכזית" של ארצות-הברית (ה-C.I.A.) אינה יוצאת דופן בכל אלה. אם יש שוני — אין מקורו ב"סוכנות" ובמעשיה, אלא באופי החברה האמריקאית ומערכת השלטון שלה. הדמוקרטיה וביטוייה הבולט — חופש העיתונות — מאפשרים דיון פומבי על ה"סוכנות", אפילו תוך חשיפת פרטים מעל למקובל בתחום זה בכל מקום אחר בעולם. מעניין — דווקא בריטניה, אם הדמוקרטיה ומרכזו הליברליזם, כמעט אינה מפרסמת דבר וחצי דבר על השירותים המיוחדים שלה. ואם זכו אלה לאחרונה לפרסום-מה, הרי זה בעיקר בזכות ספריו של ג'ון לה קרה, אבי "המרגל שחזר מן הכפור"...

לפני חודשים מספר היינו עדים לביטוי קיצוני של דיון פומבי בפרשת ה-C.I.A.; הכוונה לסדרה בהמשכים שפורסמה ב"ניו-יורק טיימס".** סדרה זו היא פרי מחקר של צוות מבכירי הכתבים של עיתון רבי-השפעה זה. בסדרה כמעט לא הותירו נושא, תחום או בעיה ללא טיפול יסודי — מבנה ה"סוכנות", תקציבה, ארגונה ושיטות פעולתה, וכמובן — ניתוח מלא ומפורט של בעיות השליטה, הפיקוח והביקורת של הממשל ושל הקונגרס על ה"סוכנות".

דומה, שיש עניין רב במחקר אמריקאי זה גם לקורא שאינו תושב ארצות-הברית. וזאת משני טעמים עיקריים: האחד, בשל עצמתה והיקף פעולתה של "סוכנות הביון המרכזית",

* C.I.A. — ראשי תיבות של Central Intelligence Agency.
** ה"ניו יורק טיימס" מן ה-25, 26, 27, 28 וה-29 באפריל 1966.

הצצה אל מאחורי הפרגוד

„סוכנות הביון המרכזית“ של ארה"ב

(לרבות נשק גרעיני ויתר סוגי חימוש בלתי קונבנציונאליים).
 עדכון זה — הנעשה על-ידי אנשי מדע ומומחים מעולים —
 משרת את חטיבת המודיעין בהערכתה וגם את חטיבת
 התכנון במבצעה. נושא אחר — מעקב ויעוץ בפיתוח אמ-
 צעים, הדרושים ל"סוכנות" לצורכי פעולותיה (כדוגמה
 קיצונית אולי נזכיר, כי ה"סוכנות" היא שיזמה את פיתוח
 מטוס ה-U-2, והיא שהיתה למפעילתו). נושא שלישי —
 פיענות התצלומים המושגים על-ידי גיחות מטופי ה-U-2
 או על-ידי לויינים.

★

שתי החטיבות העיקריות של ה"סוכנות" הן: חטיבת התכנון
 וחטיבת המודיעין. חטיבת התכנון עוסקת למעשה בכל
 הפעולות החשאיות, גם בתחום האיסוף המודיעיני וגם בתחום
 המבצעים המיוחדים, הנעשים על-ידי ה"סוכנות". החטיבה
 פועלת בשיטות ובאמצעים רב-גוונים — החל מן הטכניקות
 הישנות והבדוקות של סוכנים-מרגלים נוסח מאטה הארי
 עד הפעלת לויינים משוכללים ביותר.

חטיבת התכנון

חטיבת התכנון — עיקרה הסניפים-שלוחות שמחוץ לגבולות
 ארצות-הברית. ראש הסניף של ה"סוכנות" הוא חלק מן
 הנציגות הדיפלומטית הרגילה של ארצות-הברית. למעשה
 היא גם שלוחה מטעם המטה ומרכז לכל הפעולות באותה
 מדינה. אף כי תוארו הרשמי של ראש הסניף מסתתר
 מאחורי משרה דיפלומטית כזו או אחרת, בדרך-כלל הוא
 מן המכובדים בנציגים, ולרשותו דירה ומכונית, שאינם נופלים
 מאלה של השגריר.

בסניפים אלה, הפוזרים על פני תבל כולה, יש ל"סוכנות"
 כמה אלפי עובדים קבועים (לפי גירסה אחת — כ-2,200
 לפי אחרת — כ-4,000).

לא בכל ארץ נעשית הפעולה בחשאי. למעשה בכל המדינות

הפועלת למעשה בכל מקום בעולם. יש איפוא סיבה טובה
 לכל אחד להתעניין בפעולתה של שלוחה-זרוע זו של המדי-
 נות האמריקאית, ולדעת להעריך נכון את אפשרויותיה
 בזירות השונות. והטעם האחר מקורו בעובדה, שסדנא
 דארעא — חד הוא. לא קשה להקיש מבעיותיה של ה"סוכנות"
 על בעיותיו של כל שירות מודיעין. בשל האלם הגזור על
 פעולות אלה בכל ארץ אחרת (ובמידה רבה של צדק),
 ניתן ללמוד עליהן מתוך הנסיון האמריקאי יותר משמאפשרים
 זאת פרסומי העיתונות המקומיים.

נבנה ה"סוכנות" ונושיכותיה

את "סוכנות הביון המרכזית" של ארצות-הברית הקים ב-1947
 הנשיא טרומן, במטרה לשלב ולרכז מוסדות ושירותים שהיו
 קיימים קודם לכן. הנסיון הראשון להקים גוף ביון מרכזי
 נעשה ב-1942: לאחר הכשלון המודיעיני ב"נמל הפנינים"
 הוקם ה"O. S. S. (Office of Strategic Services) — המשרד
 לשירותים אסטרטגיים). "סוכנות הביון" ירשה למעשה את
 ה-O. S. S.

לפי החוק האמריקאי הותוו ל"סוכנות" חמש משימות:

- לייצג ל"מועצה האמריקאית לבטחון לאומי" (N. S. C.) בענייני ביון ומודיעין.
- להמליץ בשאלות תיאום עבודת הביון.
- לנתח ולהעריך מודיעין ולהפיץ מודיעין במוסדות הממשל.
- לעשות שירותים נוספים למען סוכנויות ביון ומוסדות
 ביון אחרים, שירותים שלדעת "המועצה לבטחון לאומי"
 יותר יעיל לעשותם באמצעות מוסד מרכזי.
- לבצע פעולות ומשימות אחרות הקשורות לביון, כפי
 שתמצא לנכון "המועצה לבטחון לאומי".

ברור מהגדרות-חוק אלה, כי הגוף העיקרי המנחה והמפעיל
 את "סוכנות הביון" בפעולתה הוא "המועצה לבטחון לאומי".
 הכוונת ה"סוכנות" היא בידי מוסד של הממשל לו היא כפופה.
 מוסד זה מפעיל כמה ועדות משנה בין-משרדיות, המסוגלות
 לטפל פחות או יותר ביסודיות בענייניה של "סוכנות
 הביון". במשימותיה משרתת ה"סוכנות" את כל הגופים המיו-
 צגים במועצה — משרד ההגנה, משרד החוץ, סוכנות
 ההסברה של ארצות-הברית וסוכנות החלל האמריקאית.
 ב"סוכנות הביון" ארבעה אגפים או חטיבות:

★ תכנון ★ מודיעין ★ מדע וטכנולוגיה ★ מנהלה

★

למנהלה אין למעשה כל תפקיד ביוני, אך מובן שרב חלקה
 במערכת עצומה כמו ה"סוכנות", הפרושה על פני שבעה
 ימים, ולה מנגנון קבוע של כ-15,000 איש, ותקציב שנתי
 של כ-500 מיליון דולר. תקציב, טיפול בכוח-אדם, שירותי
 ציוד ואפסניה — כל אלה אמנם נושאים שירותיים —
 אך הם בבחינת תנאי לעבודת הביון. כפוף למנהלה תחום
 נוסף — והוא אולי החוליה המקשרת אותה יותר מכל
 למבצעים עצמם — מערכת הקשר של הארגון וכל הקשור
 בצופן, המשרת את המטה ואת הסניפים.

★

בחטיבת המדע והטכנולוגיה כמה תחומים. האחד — מעקב
 ועדכון בכל המתרחש בתחום פיתוחי נשק וחימוש בעולם

ויכולים לאייש למעשה ללא כל קושי את הסגל האקדמאי של כל אוניברסיטה.

אנשי החטיבה משתדלים לחקור את סיכויי החיים של מנהיגים ושל אנשי שם אחרים. אנשי חטיבת התכנון אף הצליחו באחת הפעמים לגנוב דוגמת שתן של מנהיג חשוב ששהה בווינה. דוגמת שתן זו הועברה לאנשי המעבדות של חטיבת המודיעין, ולפיה נקבע שיוך חייו.

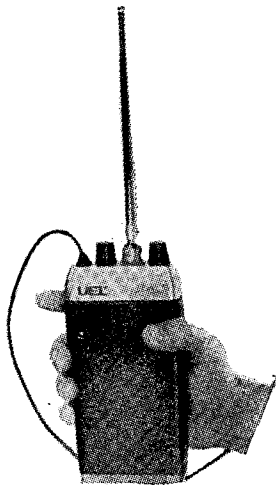
בתחום מחקר שונה לחלוטין הצליחו מומחי הספנות של ה"סוכנות" לאתר את משלוחי הנשק הראשונים מברית המועצות לקובה, לפני שיצאו מן הים השחור.

בשגרת העבודה של חטיבת המודיעין: הוצאת סיכום דוח יומי ועתי של כל מדינה, אישיות או התפתחות מיוחדת במצב. סיכומים אלה מופצים לנשיא, לחברי ה"מועצה לבטחון לאומי", לחברת יועצי הנשיא וליתר זרועות הממשל, לפי הצורך.

על אף הקשר ההדוק בין המודיעין לתכנון, רק כחמישית החומר המגיע ל"סוכנות" מקורו בחטיבת התכנון. היתר בא בראש וראשונה מפרסומים גלויים: ספרים ועיתונים מכל קצות תבל, שידורי רדיו וטלביזיה המובאים ומרוכזים על-ידי תחנות האזנה מיוחדות של ה"סוכנות" — וידיעות הנאספות על-ידי צוותים של מחלקות ממשלתיות אחרות.

תקציב

מערכת זו צורכת, כאמור, תקציב של חצי ביליון דולר. תקציב זה מכובד ביותר, אך קטן יחסית אם רואים את מקומו בכלל הוצאותיה של ארצות-הברית על שירותי ביון ובטחון, הוצאות שהן בערך 3 ביליונים דולר (כלומר, פי שישה מתקציב ה"סוכנות"). ל- צורך הדגמה — ניקח את "סוכנות הבטחון הלאומי" (N. S. A.) — הכינוי למערך ההאזנה לרשתות האלחוט הי שונות של מדינות הגוש המזרחי, ולמערך ה"שוכרים" המגייסים לפענח את כתבי-הסתור של הצד שכנגד. "סוכנות בטחון לאומי" זה הכפופה למשרד ההגנה, תקציבה כביליון דולר לשנה.

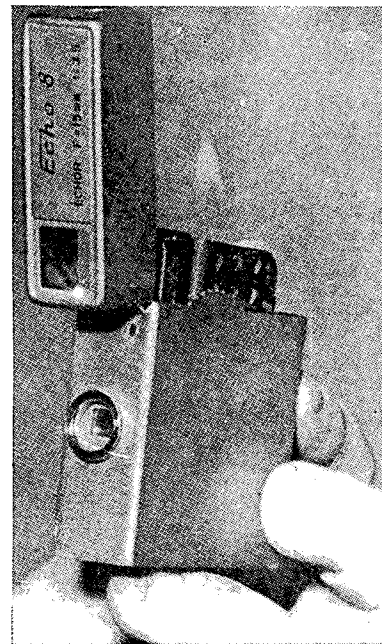
טרנסיסטוריד זעיר

פעולותיה של ה"סוכנות"

בעולם שלאחר מלחמת-העולם השנייה ירשה "סוכנות הביון המרכזית" את מקומו של שירות המודיעין הבריטי המפורסם, ה"Intelligence Service". ליראה ולהערכה, להערצה ולשמצה — אין כמו ה"סוכנות". אגדות מהלכות על פעולותיה ועל כוחה הבלתי מוגבלים החורגים מעבר לכל הגיון ומציאות. במקרים רבים מקורן של אגדות אלה בשמועות המופצות במתכוון על-ידי אויבים, אשר מנסים לייחס כל אסון או פורענות ל-C. I. A.

הידידותיות לארצות-הברית מכירים שירותי הבטחון והמורדיעין המקומיים את נציגי ה"סוכנות" ופועלים תוך תיאום מלא והדוק עמם.

סניפים אלה הם המפעילים את הסוכנים והם המבצעים. הסוכנים אינם מוכרים בואשינגטון בזהותם האמיתית אלא בשם כינוי, וכל האחריות לגיוסם ולהפעלתם היא על הסניף בלבד. לא פעם עלולים מעשיהם ליצור "פרשיות" ו"עסקי-

מצלמה זעירה בתוך מצית

ביש" אשר המערכת המדינית הרגילה עמלה אחר-כך ליישם במ ולהחליקם.

פרשיה אחת כזו קרה תה ב-1960. אחד מ- אנשי ה"סוכנות" יצא במטוס מטוקיו לסינגפור. בסינגפור הת- אכסן בחדר במלון מקומי. שם בא ל- בקרו אורח — סוכן חשאי שהיתה כוונה לגייסו לשירות. איש ה"סוכנות" — לפי המקובל — נטל עמו מכונת-אמת, תוך מג- מה לבדוק את כנותו של הסוכן-המועמד. האיש ניסה לחבר את המכונה למערכת החשמל שבמלון ו- גרם לקצר ולהאפלת כל המלון.

בעקבות הבדיקה הקצרה שנערכה נעצרו איש ה"סוכנות" והסוכן-המועמד כחשודים בריגול לטובת ארצות-הברית.

התוצאה היתה משבר המור ביחסי ארה"ב-סינגפור. המשבר יושב רק לפני כשנה, בעקבות איגרת התנצלות של שר- החוץ האמריקאי, דין ראסק.

בהודמנות זו התגלתה שערוריה נוספת: במסגרת חלוקת העולם לגזרות-אחריות, בין השירותים המערביים, שויכה סינגפור לאיזור הבריטי, שם פועל שירות ה"MI-6". על אף זאת, ניסתה ה"סוכנות" להקים רשת משל עצמה, שמי- רתה לקיים ביקורת על פעולתו של שירות ה"MI-6", וביחוד על הידיעות ששירות זה מעביר (או אינו מעביר) ל"סוכנות".

חטיבת המודיעין

החטיבה האחרונה היא חטיבת המודיעין. תפקידה: הפיכת הידיעות המתקבלות למודיעין.

במחלקה זו מומחים, המסוגלים לערוך את המחקר המודיעיני בכל נושא (יש בהם אף אגרונומים, יערנים ופסיכולוגים). אך מובן, שבמקרים רבים מחייב המחקר שיתוף-פעולה הדוק עם אנשי חטיבת התכנון.

אנשי המחקר — רובם ככולם בעלי תארים אקדמאיים,

כמקור לאינפורמציה על המתרחש בכל אתר ואתר בעור-
 לם — החל מפרשנות והערכה לגבי מועד „נפילתו” של
 חרושצ'וב עד ליכולת להשיב לשאלה — מי הוא ומה הוא
 ראש המשטרה החדש, שנתמנה זה עתה במוזמביק.
 התחום העיקרי השנוי במחלוקת שייך לפעולות חטיבת
 התכנון. חטיבה זו עוסקת מצד אחד באיסוף ידיעות, ועל
 יכולתה בשטח זה — להוציא יוצאים מן הכלל בודדים
 (כמו, למשל, בעניין הפלת מטוס ה-U-2 מעל ברה"מ) —
 אין עוררין. מצד שני, היא עוסקת ב„משיכת חוטים”, המי-
 כוונת לארגן את ההתפתחויות בארצות שונות, כך שישתלבו
 עם האינטרסים של מדינות ארצות הברית.
 בפרשיות אלה, כמו בנושאים האחרים — נוטים, בדרך כלל,
 לזכור לה, ל„סוכנות” את כשלונותיה, בלי לזקוף לזכותה
 את הצלחותיה.

★

בראשית שנות ה-50 ניסתה ה„סוכנות” להקים צבא פושטים, שהיה
 צריך להתמקם בשטחי בורמה ולפשוט אל סין העממית. הכוונה
 הייתה לגרור את הסינים למכות-גמול על בורמה, ולגייס בדרך
 זו את בורמה לצדה של ארצות-הברית. אלא שכוונות לחוד ומצוי-
 אות לחוד. צבא הפושטים הסיני-לאומני הסתאב בפרשיות הבר-
 חת-סמים, עד שהיה צורך להפסיק את התמיכה בו ולפרקו. אלא
 שבינתיים הרחיקו צעדים אלה את ממשלת בורמה מארצות-
 הברית, והשיגו למעשה את המטרה ההפוכה לגמרי מכוונתם
 המקורית.

★

ב-1958 סייעה ה„סוכנות” למורדים קמבודיים ולסוכנים דרום
 ויאט-נאמיים. עורה זו פורשה על-ידי הנסיך נורודום סיהנוק
 כקשר אמריקאי להפילו, והביאה, בסופו של דבר, לניתוק היח-
 סים הדיפלומטיים בין קמבודיה לארצות-הברית.

★

ב-1960 זייפו סוכני ה„סוכנות” את תוצאות הבחירות בלאוס
 והביאו להקמת ממשלה פרו-אמריקאית עם הגנרל פומי נוסבן
 בראש. הנסיון הצליח, אלא שגרר אחריו פעולות-נגד סובייטיות,
 כאשר ה„סוכנות” מנסה להמשיך ולקיים את שלטון הגנרל. בת-
 חילת נשיאותו של קנדי, היו דרושות לו שנתיים של מר"מ מייגע
 כדי לסלק את ממשלתו של
 הגנרל פומי נוסבן ולהעמיד
 במקומה את הנסיך סובנה פומה
 הנייטרלי.

פרשיות אלה, ורבות אחרות,
 נחלקות לשני סוגים. האחד —
 מקורו בתקלות בביצוע. הרעיון
 במקורו היה נכון, הסיכון
 קטן יחסית, והפירות הצפויים
 רבים וחשובים. אלא שתוך
 הפעולה — קרו שיבושים. ל-
 עומת זאת, קיים סוג אחר של

פרשיות, אשר מלכתחילה אסור היה להרשות להוציאן לפור-
 על, ואמנם אלה מעשי איולות, אשר רק אופיה החשאי של
 ה„סוכנות” איפשר את אישורן.
 דוגמה לפרשיה כזו היא המעשה באניה הבריטית „סטרטהם
 היל”, אשר הסיעה ב-1962 מטען סוכר מקובה לברית

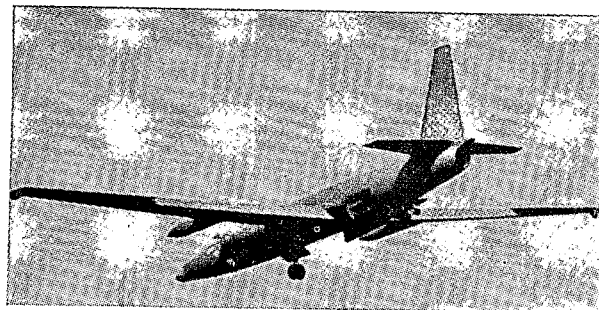

„העבר הלאה: סוכנות הביון המרכזית עשתה זאת”

המציאות, כדרך הטבע במקרים כאלה, נמצאת בתווך. ללא
 ספק יש ל„סוכנות” הצלחות גדולות ומרשימות גם בתחום
 חטיבת התכנון וגם בתחום המחקר המודיעיני, אך היו לה
 גם לא מעט כשלונות.

בתחום ההצלחות, יש להזכיר את הודעתה המוקדמת של
 ה„סוכנות” על פיצוץ ההתקן הגרעיני הראשון של סין
 העממית; את המערכת הדמיונית ממש של ציוד אלקטרוני,
 המשרתת את מבצעי ה„סוכנות”; את חדירתם המוצלחת
 אל תוככי הקרמלין באמצעות הסוכן המיוחד, אולג פנקובסקי;
 את הצלחת ההתערבות בקונגו, אשר מנעה השתלטות סו-
 בייטית במקום; ואת המבצע המזהיר — ממש כאילו מתוך
 ספרות הריגול — של הצבת איש ה„סוכנות” ליד עבד-אנ-
 נאצר, עם עלותו לשלטון, בתפקיד „יועץ לענייני מנהל”.

אפילו לגבי טיסות הריגול, מאפילות ההצלחות על הכש-
 לונות. את הפלת ה-U-2 רואים ככשלון מחפיר של ה„סוכ-
 נות”, אשר החליטה על גיחת הצלום זמן קצר לפני כינוס
 ועידת פסגה בין-גושית; אלא
 שאחרי תקרית זו, כבר אין
 זוכרים לה ל„סוכנות” את ה-
 הצלחה הכבירה של 4 שנות
 גיחות תצלום (1956—1960),
 כאשר מטוסים אלה הביאו
 ל„סוכנות” ולארצות-הברית
 ידיעות ממדרגה ראשונה על
 הנעשה בברית-המועצות.
 מלבד זאת, לא תמיד מקבל
 הבית הלבן את הערכותיה של
 ה„סוכנות” ואת המלצותיה ל-

מטוס ה-U-2

גבי המדיניות הרצויה. דוגמה מן האיזור שלנו: ה„סוכנות”
 התנגדה לכוונת ממשלת ארצות-הברית להכיר בממשלת
 תימן הרפובליקנית, בעקבות מהפכת סלאל, אך משקל עצתו
 של משרד החוץ גבר והכריע לכיוון ההפוך.
 ואין זוכרים לה גם את תפקידה הרב, היום-יומי והשגרתי,

אורח פעולה חשאי דווקא. ניתן לעשות זאת על-ידי דברים פעוטים לגמרי — העלמת ידיעה או הצנעתה ולהיפך — הבלטה והדגשה של ידיעה אחרת.

לא לה צריך להוסיף מכשלה — אשר סולקה לאחרונה — והיא קיום מעטה הסודיות אף בתוך ה"סוכנות" עצמה, כאשר אנשי חטיבת המודיעין אינם יודעים דבר על התכניות המבצעיות של חטיבת התכנון ואפילו את חוות-הדעת שלהם לא היו שואלים.

ועדות שונות — מטעם הנשיא והקונגרס — ישבו על מדוכה זו. כמה מהמלצותיהן נתקבלו והוגשמו, אך ביסודו של דבר לא הוצעה כל מהפיכה במבנה.

שלוש החלטות חשובות למדי נתקבלו על-ידי הנשיא קנדי, בעקבות הועדה שמינה לאחר פרשת "מפרץ החזירים" בקובה.

ההחלטה הראשונה כופפת באופן מוחלט את נציגות ה"סוכנות" בכל מקום לשגריר ארצות-הברית. לפי נוסח מכתב הנשיא, אשר הופץ לכל שגריר, הוטל על שליחי משרדים וסוכנויות אחרות של המדינה, "להחזיק את השגריר באופן מלא בתמונת השקפותיהם ופעילויותיהם", והם (המשרדים והסוכנויות) יהיו כפופים להחלטות השגריר, "אלא אם כן — במקרה מסוים — יקבל השגריר הודעה אחרת". אל מכתב זה, שניתן לו פרסום פומבי, נלחם מכתב נוסף, אשר הדגיש והבהיר, כי הכוונה גם לאנשי "סוכנות הביון המרכזית".

ההחלטה השנייה מעבירה את הטיפול בכל מבצע של ה"סוכנות" הכרוך בפעילות צבאית בהיקף גדול לידי הפנטגון. למעשה תמשיך ה"סוכנות" לטפל רק באותם מבצעים, אשר ניתן בצורה משכנעת למדי להכחיש את קשריה של ממשלת ארצות-הברית אליהם. עם זאת הוכיחה המציאות, שקשה מאוד לתחום קו מפריד ברור בין שני סוגי הפעילות. לדוגמה, משהוקם חיל-אוויר מיוחד (מורכב מטייסים קובניים מתנגדי-קסטרו) כדי לפעול לצדה של ממשלת קונגו — אורגן הכוח וההפעל על-ידי ה"סוכנות" ולא על-ידי הפנטגון, על אף ההחלטה העקרונית. והנימוק לכך, כמובן — יכולתה של ה"סוכנות" "לגלגל" מבצע זה בסודיות, בעוד שמשרד ההגנה לא היה מסוגל לכך.

ותחום שלישי — תקציבה של ה"סוכנות". בעבר עמד לרשותה של ה"סוכנות" חלק גדול ביותר מן התקציב, אותו יכלה לנצל ללא הגשה מראש של תכנית מפורטת במסגרת כלל תכנית-העבודה של ה"סוכנות". סכום זה, שהגיע לכ- 100 מיליון דולר, קוצץ והועמד על כמה עשרות מיליונים. ואף במסגרת זו חייבת ה"סוכנות" להגיש לאישור בפני ועדת 12-54* כל הוצאה העולה על 10,000 דולר. ועדה זו היא הועדה המיוחדת, אותה מינה הנשיא לפיקוח על פעולות ה"סוכנות", והיא יושבת מדי שבוע — לפי סדר-יום קבוע. בישיבה משתתפים ראש ה"סוכנות", סגן שר-החוץ לעניינים מדיניים (אלקסיס ג'ונסון), סגן שר-ההגנה (סירוס ר. ואנס) ושני עוזרי הנשיא — ביל מוריס וואלט רוסטוב. כל בעיה שיש בה חילוקי דעות מובאת לדיון נוסף בפני הממשלה, ואחרי-כן — אם יש צורך — בפני הנשיא.

המועצות ונכנסה — תוך כדי מסעה — אל נמל סן-הואן בפורטו ריקו לשם תיקונים. אנשי ה"סוכנות" הגיעו אל מטען הסוכר ועירבבו אל תוכו חומר בלתי מזיק, אשר השחית את טעמו. היה כאן נסיון למלא אחר מדיניות האמברגו על קובה. רק במקרה גודע הדבר לנשיא קנדי, הוא עמל קשות לעצור בעד מטען הסוכר מלהגיע לברית-המועצות. קנדי הצליח למנוע משבר ביחסים, ואולי אף מנע ראשיתן של פעולות חבלה כימיות בתחום המלחמה הבין-גושה.

בעיית הפיקוח

וכאן אנו באים לבעיה המרכזית — כיצד לוודא פיקוח יעיל ותכליתי על ה"סוכנות" ועל פעולותיה.

השאלה הראשונה בהקשר זה היא — מהו, בעצם, פיקוח? האין "סוכנות הביון המרכזית" קובעת מדיניות — לא מתוך כוונה רעה אולי, אלא מעצם יכולתה לפעול ללא צורך בתהליך אישור יום-יומי? בדרך-כלל, נהנית ה"סוכנות" מאישורים "גלובאליים" המתייחסים לנושא, למבצע הכולל, ואילו תוך כדי הביצוע, מחליט בבעיות השוטפות דרג יותר נמוך, ולפעמים אף מקומי. טיסות ה-U-2 מעל שטח ברית-המועצות קיבלו את אישור הנשיא, לפני שהוחל בהן. אולם מי הדרג שאישר את טיסת פאוורס ב-1 במאי 1960, ערב ועידת הפסגה בפריס?

כיצד ניתן לפתור בעיה זו? האם מתכוון מישוה, ש"הסוכנות" תביא כל פעולה שלה, וכל שלב-פעולה מחדש — לאישור הדרגים הגבוהים ביותר?

בעיה אחרת מקורה במעטה הסודיות הדרוש, באופן טבעי, לכל פעולות "הסוכנות" ומבצעה. אולם סודיות זו היא אולי המכשלה הגדולה ביותר, המונעת ביקורת על פעולות ה"סוכנות". בעצם העובדה, שכל פעולות ה"סוכנות" לא נערך עליהן דיון חופשי, ליבון אמת וויכוח רחב — יש משום חיסול עצם הסיכוי להגיע לפיקוח ולביקורת של ממש. מלבד זאת, אף אותם אישים רמי דרג, המובאים בסוד העניינים, אין להם כלל הנתונים של בקיאות, ידע, ומיומנות, הדרושים לשיקול ולבחנת התכניות השונות המוצעות. חמור מכל — אישים אלה בדרך כלל עסוקים וטרודים בעניינים שונים, כך שאפילו יהיו להם הנתונים האובייקטיביים הדרושים — אין להם הזמן הדרוש כדי להיכנס ולהתמסר לפרישיות העדינות. שהרי מעטה הסודיות אינו חל רק על פרסום ודיון פומבי, אלא גם על מערכת הממשל עצמה. לדוגמה, נושא המוצג בפני שר-החוץ (כחבר, המועצה לבטחון לאומי), והנוגע, למשל, בבעיות מרכז אפריקה, אין ברשותו להתייעץ עם אנשי משרדו הבקיאיים ברקע המקומי. כך, שבעצם הטענה ש"משרד החוץ היה בתמונה" יש משום הטעיה מסוימת.

ולסוף — ובעיה זו מכבידה עוד יותר על הקושי הנובע ממעטה הסודיות — "סוכנות הביון" היא בו בזמן גם ספק הידיעות וההערכה המודיעיניים וגם מציעת המדיניות. כפי-פחות שתי החטיבות — המחקרית (חטיבת המודיעין) והמבצעית (חטיבת התכנון) — להנהלה אחת יוצרת מצב, שהאישי המציע תכנית פעולה הוא גם המציג את הרקע המודיעיני, וטבעי, שלעיתים קרובות יאיר את הדברים באור המצדיק

* ועדה שהוקמה ב-1954 (מכאן ה-54) והמורכבת מ-12 חברים.

טיימס" נדמה, שאם אכן יש משום צידוק לטענה זו מקורו בשתי בעיות-יסוד: במבנה ה"סוכנות" ובשיטות פעולתה. האחת, מקורה בכפיפותה של חטיבת המודיעין — הממונה על הפצת ידיעות והערכות — למנהל, אשר בתוקף תפקידיו האחרים, מן הטבע שאינו נקי לחלוטין מאינטרסים. מכאן חוסר הוודאות, כי שיקוליה של ממשלת ארצות-הברית החר קית מבוססים תמיד על הערכה אובייקטיבית. בעצם עצמ- אותה של ה"סוכנות" (אשר אינה כפופה לשר-החוץ או לשר- ההגנה), יש משום ביטוי לרצון ולכוונה לקיים את האובייק- טיביות של ה"סוכנות", אלא שמבנה ה"סוכנות" עושה אותה גורם בעל אינטרסים ולחצים משל עצמה. כאן אנו מגיעים לבעיה האחרת.

אין חטיבת התכנון מצטמצמת בפעולות איסוף ידיעות, אלא היא גם מכשיר להשגת מטרות ויעדים מדיניים, על-ידי פעי- לות חשאית. בתור שכזו, אין ה"סוכנות" רק גורם טכני- מבצע, אלא גם גורם יוזם, המתווה מדיניות לעצמו. השאלה היא, האם אין בעצם קיומו של מכשיר רבי-יכולת זה כדי להביא את ממשלת ארצות-הברית להישען — אולי מעבר לרצויו ולדרושו — על שיטות ומבצעים חתרניים וחשאיים? לכאורה, ניתן לתמוה על כך, שדווקא ארצות-הברית, שבה עקרונות של חופש, דמוקרטיה ומוסר הם ערכים מקודשים ותמצית האידיאולוגיה למענה נלחמת אר- צות-הברית — דווקא היא, שראשיה ומדי- נאיה צמודים לערכים של חוק ומשפט — דווקא בה צמח והתפתח מכשיר אדיר, המבוסס על שיחוד מנהיגים, זיוף בחירות, הקמת תנועות "עממיות" וכיו"ב. אולם, אם נעמיק לחקור באופי המאבק הגלובאלי בו נתונה ארצות-הברית, ובשיטות בהן משתמש הצד שכנגד — דומה שלא היתה לה ברירה אחרת.

הגיעו דברים עד כדי כך, שמתוך הפרסומים הגלויים והרבים במערב, ומתוך מערכת ה- שמועות וההשמצות הנרקמת במחכוון ביזמת הגוש המזרחי — מייחסים היום ל"סוכנות הביון המרכזית" מזימות, מעללים והתער- רים בויות ללא שורש במציאות. במצב דבי- רים זה יש מקום לשאול ולשקול. האם אין קיומה של ה"סוכנות" נעשה מעמסה ומכשלה יותר משהוא מביא תועלת...

בסיכום המחקר מביא ה"ניו-יורק טיימס" את מסקנתו הסו- פית: אם יש תקלות בעבודתה של "סוכנות הביון", אלה הן תקלות בביצוע או תוצאות של היעדר רצון מצד גורמי הממשל הממונים על כך לפקח על פעולתה. להטעמה מוב- אים דבריו של ריצ'רד ביסל, מי שכיהן בעבר כסגן מנהל ה"סוכנות":

"אלה המאמינים, שממשלת ארצות-הברית נוקטת לעתים אמצעים אלימים בשעה שלא היתה צריכה לנקוט בהם, חייבים לכוון את חצי הביקורת שלהם — בכל ההגינות והיושר — לשאלת המדיניות הלאומית של ארצות-הברית, ולא להסתתר מאחורי הטענה, כאילו הנשיא וממשלתו הם אנשים נאורים, אלא שקיימת "סוכנות", מרשעת ונטולת- רסן, המביאה לשיטת פעולה חשוכה זו".

סיכום

לפני שנים מספר פורסם בארצות-הברית ספרם של ד. ויין ות. ב. רוס "הממשלה הבלתי נראית", ספר המייחס ל"סוכ- נות הביון המרכזית" — אמנם בימיו של אלן דאלס — מע- מד של ממשלה השוה ומקביל, לפחות, לזה של ממשלתה החוקית של ארצות-הברית. עתה, למקרא מחקר ה"ניו-יורק

מן הקרב ב"מפרץ החזירים" שבקובה

